

Universitatea „Al. I. Cuza”
Școala Doctorală a Facultății de Teologie Ortodoxă „Dimitrie
Stăniloae” – Iași

**Părintele Petre Vintilescu - activitatea liturgică, academică
și de cercetare**

teză de doctorat - rezumat

Îndrumător:

Prof. Univ. Dr. Pr. Viorel SAVA

Doctorand:

Pr. COSTAN Vasile

Iași - 2019

Comisia de doctorat este alcătuită din:

Președinte:

Prof. univ. dr. pr. Petre Semen, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași

Coordonator științific:

Prof. univ. dr. pr. Viorel Sava, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. pr. Vasile Stanciu, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș Bolyai”, din Cluj Napoca

Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeș Bolyai”, din Cluj Napoca

Prof. univ. dr. Carmen Maria Bolocan, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași

Cuprins

Listă de abrevieri.....	9
Introducere.....	10
1. Scopul și actualitatea temei.....	10
2. Obiectivele lucrării și metodele de cercetare.....	11
3. Stadiul actual al cercetării.....	13
4. Descrierea capitolelor.....	14
I. Părintele profesor Petre Vintilescu, repere biografice.....	16
I.1. Neamul Vintileștilor.....	16
I.2. Studiile.....	19
I.2.1. Școala Primară.....	19
I.2.2. Seminarul din Curtea de Argeș și Seminarul Central din București.....	22
I.2.3. Studiile de licență.....	23
I.2.4. Studiile de doctorat.....	24
I.3. Familia părintelui Petre Vintilescu.....	26
I.4. Slujirea sacerdotală - Petre Vintilescu, preot de vocație.....	27
I.4.1. Preot paroh la Rătești – Furduiești.....	29
I.4.2. Preot în orașul Pitești.....	31
I.4.3. Preot în București.....	32
I.4.4. Superior al Capelei Ortodoxe Române din Paris.....	33
I.5. Slujirea prin scris și discurs teologic - Petre Vintilescu, teolog erudit și dascăl consacrat.....	34
I.5.1. Profesor în cadrul învățământului secundar din Pitești.....	34
I.5.2. Accederea în mediul universitar.....	35
I.5.2.1. Catedra de Teologie Practică a Facultății din București, până la părintele Petre Vintilescu	36
I.5.2.2. Activitatea didactică universitară.....	37

I.5.2.3. O nouă etapă în evoluția catedrei de Teologie Liturgică.....	39
I.6. Alte aspecte ale activității profesorului Petre Vintilescu.....	41
I.6.1. Profesor îndrumător de licență.....	41
I.6.2. Profesor îndrumător de doctorat.....	41
I.6.3. Decan al Facultății de Teologie din București.....	43
I.7. Diverse preocupări cultural-religioase și administrative.....	47
I.8. Distincții primite.....	49
I.9. Ultimii ani de viață.....	50
I.10. Părintele profesor Petre Vintilescu - în conștiința urmașilor săi.....	52
I.10.1. Omul Petre Vintilescu.....	52
I.10.2. Pedagog luminat și cercetător neobosit.....	54
I.10.3. Liturgist și liturghisitor.....	56
I.10.4. „Autoportretul” universitarului.....	57
I.11. Concluzii.....	58
II. Opera părintelui profesor Petre Vintilescu.....	60
II.1. Cărți.....	62
II.2. Studii și articole.....	64
II.3. Extrase.....	69
II.4. Cronici, note, reportaje, traduceri, prefețe.....	70
II.5. Cuvântări ocazionale și omagiale.....	75
II.6. Predici.....	78
II.7. Recenzii și note bibliografice.....	81
II.7.1. Recenzii întocmite de părintele profesor Petre Vintilescu.....	81
II.7.2. Recenzii întocmite de alți autori lucrărilor părintelui Petre Vintilescu.....	82
II.8. Lucrări rămase în manuscris.....	84
II.9. Concluzii.....	86

III. Direcții și teme de cercetare reflectate în studiile de liturgică ale părintelui profesor Petre Vintilescu.....	88
III.1. Ostenitori în ogorul Teologiei Liturgice românești până la Petre Vintilescu.....	88
III.2. Părintele profesor Petre Vintilescu - pasionat cercetător al istoriei cultului.....	91
III.2.1. Definirea și trăsăturile caracteristice ale cultului creștin ortodox.....	94
III.2.1.1. Formele cultului extern.....	94
III.2.1.2. Principiul echilibrului liturgic.....	95
III.2.1.3. Unitatea, uniformitatea și stabilitatea liturgică.....	96
III.2.1.4. Posibilitatea și necesitatea adaptării cultului.....	97
III.2.1.5. Limba liturgică.....	99
III.3. Părintele Petre Vintilescu – istoric și mistagog al Sfintei Liturghii.....	100
III.3.1. Sfânta Liturghie- „baza întregului cult ortodox”.....	101
III.3.2. „Încercările” de istorie a Sfintei Liturghii.....	103
III.3.2.1. Originea și evoluția anaforalei euharistice.....	103
III.3.2.2. De la uniformitate spre diversitate - Riturile liturgice.....	106
III.3.2.3. Raportul dintre ritualul euharistic și ritualul pascal iudaic.....	107
III.3.2.4. Agapa și Euharistia.....	110
III.3.2.5. Episodul Emaus - un punct nevralgic.....	111
III.4. Sfânta Liturghie comentată în oficiul și în textul ei.....	113
III.4.1. Pregătirea slujitorilor pentru săvârșirea Sfintei Liturghii.....	114
III.4.2. Proskomidia.....	115
III.4.2.1. Proskomidia – considerații istorice.....	116

III.4.2.2. Locul și ritualul Proskomidiei în cadrul Sfintei Liturghii.....	116
III.4.2.3. Ritualul Agnețului și al Potirului.....	118
III.4.2.4. Ritualul miridelor.....	119
III.4.2.5. Darurile de jertfă.....	122
III.4.3. Liturghia catehumenilor.....	123
III.4.3.1. Analiză istorico-liturgică.....	123
III.4.3.2. Originea și evoluția Liturghiei catehumenilor.....	124
III.4.3.3. Enarxa (ἐναρξίς).....	126
III.4.3.4. Imnul «Unule-Născut».....	129
III.4.3.5. Intrarea cu Evanghelia.....	129
III.4.3.6. Trisaghionul liturgic.....	130
III.4.3.7. Lecturile din Sfânta Scriptură.....	132
III.4.3.8. Predica.....	134
III.4.3.9. Ritualurile de încheiere a Liturghiei catehumenilor.....	134
III.4.4. Liturghia credincioșilor.....	136
III.4.4.1. «Intrarea cea mare».....	136
III.4.4.2. Imnul heruvimic.....	137
III.4.4.3. «Rugăciunea Proskomidiei» sau «a punerii înainte».....	141
III.4.4.4. Sărutarea păcii și Simbolul credinței.....	143
III.4.4.5. Anaforaua sau Rugăciunea Sfintei Jertfe.....	145
III.4.4.5.1. Marea rugăciune euharistică.....	146
III.4.4.5.1.1. Imnul serafimic.....	147
III.4.4.5.2. Anamneza.....	151
III.4.4.5.3. Epicleza-mărturii liturgice și patristice..	152
III.4.4.5.3.1. Caracterul sacrificial al Sfintei Euharistii.....	154

III.4.4.5.4. Dipticele - Scurt istoric.....	156
III.4.4.5.4.1. Pomenirile de la Sfânta Jertfă euharistică.....	157
III.4.4.6. Axionul.....	159
III.4.4.7. Împărtășirea în cadrul Sfintei Liturghii.....	161
III.4.4.7.1. Actele liturgice premergătoare împărtășirii.....	161
III.4.4.7.2. Împărtășirea.....	162
III.4.4.8. Apolisul.....	164
III.4.4.9. Miruitul.....	165
III.4.4.10. Anafora sau Antidoron.....	166
III.4.5. Semnificațiile simbolico-mistice ale Sfintei Liturghii.....	169
III.4.5.1. Proscomidia - semnificații simbolico - mistice.....	170
III.4.5.2. Simbolismul Liturghiei catehumenilor.....	172
III.4.5.3. Simbolismul Liturghiei credincioșilor.....	173
III.5. Liturghia Darurilor mai înainte sfințite în preocuparea părintelui Petre Vintilescu.....	175
III.6. Serviciile premergătoare Sfintei Liturghii.....	178
III.6.1. Slujba de seară – rânduiala și semnificația teologico-simbolică.....	179
III.6.1.1. Litia – istorie și explicare.....	181
III.6.2. Slujba de dimineață – istoric și simbolism.....	182
III.6.2.1. Miezonoptica.....	182
III.6.2.2. Utrenia.....	182
III.7. Cartea Liturghierului în preocupările părintelui Petre Vintilescu.....	184
III.7.1. Scurtă istorie a evoluției Liturghierului.....	186
III.7.2. Contribuții la revizuirea Liturghierului.....	188

III.7.3. Petre Vintilescu – harnic și iscusit diortositor al Liturghierului.....	190
III.7.4. Problema particularităților.....	195
III.7.5. Liturghierul tipărit la București, în anul 1956 – ediție de referință.....	197
III.8. Lămurirea unor expresii liturgice – contribuții de filologie liturgică și doctrină.....	198
III.8.1. O propoziție liturgică – «Cu înțelepciune, drepti!» ori «Cu înțelepciune dreaptă?».....	199
III.8.2. λογική λατρεία – «Slujbă cuvântătoare» sau «duhovnicească?».....	201
III.8.3. «Mila păcii, jertfa laudei».....	203
III.8.4. Verbul «a mântui» ca termen de invocare.....	204
III.8.5. «Ca un miel spre junghiere...» sau «Ca o oaie spre junghiere...?».....	207
III.9. Preocupări tipiconale.....	210
III.9.1. Precizări cu privire la rolul de proscomiditor al diaconului.....	210
III.9.2. Pomenirea îngerilor la Proscomidie.....	211
III.9.3. Troparul Ceasului al treilea în rânduiala Epiclezei.....	213
III.9.4. Practici vechi și noi la ceremonialul vohodurilor.....	215
III.9.5. Binația Liturghiei.....	216
III.10. Petre Vintilescu – iubitor de poezie și cântare bisericească.....	217
III.10.1. Geneza și dezvoltarea poeziei imnografice.....	221
III.10.1.1. Cauze și factori care au motivat creația imnografică.....	221
III.10.1.2. Inaugurarea imnografiei creștine.....	222

III.10.1.3. Importanța imnului în mărturisirea dreptei credințe.....	225
III.10.2. Formele poeziei imnografice și melozi reprezentativi.....	227
III.10.2.1. Poezia de inspirație creștină din serviciul Laudelor bisericești.....	227
III.10.2.2. „Veacul troparului”.....	228
III.10.2.2.1. Factorii care au favorizat ascensiunea liturgică a troparului.....	229
III.10.2.3. Roman Melodul și originea condacului.....	231
III.10.2.3.1. Epoca de înflorire a condacului.....	233
III.10.2.3.2. Elementele constitutive ale condacului.....	236
III.10.2.4. „Veacul canonului”.....	238
III.10.2.4.1. Școala aghiopolită.....	239
III.10.2.4.2. Școala constantinopolitană.....	241
III.10.3. Imnele din Sfânta Liturghie.....	243
III.10.4. Cântarea bisericească.....	245
III.10.4.1. Considerații istorice.....	245
III.10.4.2. Cântarea bizantină – „scurtă privire”.....	248
III.10.5. Cântarea Evangheliei și a Apostolului.....	251
III.10.6. Cântarea bisericească – precizări și lămuriri canonice.....	251
III.11. „Elemente de istoria artei creștine”.....	254
III.11.1. Arhitectura bisericească.....	255
III.12. Concluzii.....	257
IV. Contribuția Părintelui Profesor Petre Vintilescu la dezvoltarea Teologiei Pastorale de nivel academic.....	261
IV.1. Aspecte pastorale reflectate în opera Părintelui Profesor Petre Vintilescu.....	264

IV.1.1. Taina Spovedaniei – cel mai eficient mijloc de pastorație individuală.....	265
IV.1.1.1. Calitățile preotului duhovnic.....	267
IV.1.1.2. Exigențe ale unei mărturisiri eficiente.....	271
IV.1.1.3. Precizări cu privire la materia și forma mărturisirii.....	274
IV.1.1.4. Metode și mijloace ale teraputiciei spirituale.....	278
IV.1.2. Disciplina împărtășirii.....	283
IV.1.2.1. Frecvența primirii Sfintei Împărtășanii: deasă sau rară?.....	285
IV.1.3. Chipul preotului în viziunea pastoralistului Petre Vintilescu.....	289
IV.1.3.1. Temeiuri ale slujirii sacerdotale.....	290
IV.1.3.1.1. Vocația.....	290
IV.1.3.1.2. Dragostea, devotamentul și jertfa păstorului.....	292
IV.1.3.2. Exemplul personal al preotului și al familiei sale.....	294
IV.1.3.3. Sacerdotul – continuator al slujirii învățătoarești a Mântuitorului.....	297
IV.1.3.4. „Preotul în oficiul său de liturghisitor”.....	301
IV.1.3.5. Prezența socială a preotului.....	303
IV.1.4. Parohia, spațiul lucrării păstorului de suflete.....	305
IV.1.5. Rolul și importanța Sfintei Liturghii în viața comunității, în viziunea părintelui Petre Vintilescu.....	307
IV.1.5.1. Sfânta Liturghie – lauda și mulțumirea comunității liturgice față de Dumnezeu și cale de sfințire a vieții acesteia.....	307
IV.1.5.2. Dimensiunea catehetică a Sfintei Liturghii.....	309

IV.1.5.3. Sfânta Liturghie – liantul comunității creștine.....	311
IV.1.5.3.1. Sfânta Liturghie – solidaritate prin rugăciune.....	314
IV.1.5.3.2. „Rugăciunea ecleziologică” – manifestare a conștiinței de comunitate.....	315
IV.1.5.4. Valențe sociale ale Sfintei Liturghii	317
IV.2. Contribuții omiletice.....	321
IV.2.1. Rolul predicii și sugestii pentru revigorarea ei....	321
IV.2.2. Petre Vintilescu – orator talentat.....	324
IV.3. Concluzii.....	325
V. Activitatea de cercetare teologic-liturgică a Părintelui Profesor Petre Vintilescu, în context ecumenic.....	327
V.1. Relevanța operei liturgistului român în contextul mișcării liturgice din Apus.....	327
V.2. Cultul Bisericii Ortodoxe – mijloc de apărare și de propovăduire a dreptei credințe.....	329
V.2.1. Relația dintre doctrină și cult.....	329
V.2.2. Cultul – „cetate a Ortodoxiei și pavăză în fața ereziei”.....	331
V.3. Cultul – abordări interconfesionale.....	333
V.4. Contribuția Părintelui Profesor Petre Vintilescu la promovarea dialogului teologic și ecumenic.....	337
V.4.1. Participarea și contribuția liturgistului român la congrese și întruniri interortodoxe.....	337
V.4.1.1. Congresul profesorilor de Teologie Ortodoxă de la Atena.....	337
V.4.1.2. Conferința ortodoxă de la Moscova, 1948.....	338

V.4.2. Participarea și aportul Profesorului Petre Vintilescu la dialogul interconfesional.....	342
V.4.2.1. Conferința română ortodoxă-anglicană de la București, iunie 1935.....	343
V.5. Atitudinea față de cultele eterodoxe.....	345
V.6. Concluzii.....	347
Concluzii finale.....	349
Bibliografie.....	355
Anexe.....	385
A.1. Documente referitoare la biografia părintelui profesor Petre Vintilescu.....	385
A.2. Mărturii postume.....	463
A.2.1. Mărturia părintelui profesor Nicolae Bordașiu.....	463
A.2.2. Mărturia nepotului părintelui Petre Vintilescu, ing. Viorel Popescu.....	468

Introducere

Dacă Teologia Liturgică românească se bucură astăzi de respect și de apreciere, atât pe plan intern, cât și peste hotare, aceasta se datorează și contribuției valoroase pe care părintele profesor Petre Vintilescu (1887-1974) a adus-o la dezvoltarea acestei discipline. Potrivit regretatului părinte profesor Nicolae Necula (1944-2018), evoluția și dezvoltarea Teologiei Liturgice „s-au datorat, pe de o parte, importanței pe care această disciplină a avut-o în cadrul învățământului teologic superior și în viața pastorală a Bisericii noastre, iar pe de altă parte, personalităților științifice marcante care au ilustrat această disciplină, profesori și ucenici ai acestora, antrenați în munca de cercetare științifică teologică”¹, între care considerăm că un loc de frunte ocupă personalitatea studiată de noi.

Profesor cu bogată și solidă cultură teologică și laică, neobositul cercetător a desfășurat o intensă activitate didactico-științifică și publicistică. S-a aplecat cu multă competență, pasiune și exigență asupra disciplinelor Teologiei Practice, în anumite domenii fiind un adevărat deschizător de drumuri.

Înzestrat cu o uriașă putere de analiză, Petre Vintilescu a scrutat cu evlavie și râvnă de apostol frumusețea și bogăția cultului Bisericii noastre. Preocupat îndeosebi să recupereze istoria cultului creștin din primele veacuri, părintele profesor a săpat adânc în miezul problemei pentru a ajunge la izvoarele liturgice și patristice ale Sfintei Liturghii, aducând la lumină

---

¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae NECULA, „Teologia Liturgică”, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, coordonator Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, Editura Basilica, București, 2011, pp. 503-504.

argumente și mărturii deosebit de prețioase cu privire la viața liturgică a primei comunități creștine. Folosindu-ne de comparația teologului Paul Gavrilyuc², putem afirma că Petre Vintilescu este asemenea pictorului restaurator, care și-a asumat misiunea de a reconstitui fresce din care au rămas părți infime, îndepărtând straturile posterioare fără a deteriora originalul și, pornind de la detalii izolate, să reconstituie întregul, pentru a ajunge la înțelegerea desenului artistului care a pictat frescele. În munca sa de istoric al cultului, a dovedit mai întâi vocație pentru cercetare, dar și multiple abilități intelectuale și tehnice, meticulozitate, perseverență și mult sacrificiu, însușiri care, așa cum vom vedea în cadrul acestei lucrări, caracterizează personalitatea marelui liturgist.

Istoria Sfintei Liturghii, dar și interpretarea ei literală și dogmatică, sprijinită pe textele unor interpreți bizantini, precum Sfântul Gherman al Constantinopolului (†733), Sfântul Nicolae Cabasila (†1398), Sfântul Simeon al Tesalonicului (†1429), constituie culmea activității liturgice a distinsului profesor. *Liturghierul explicat* este cel mai amplu și mai complet comentariu istoric, liturgic, simbolic și dogmatic al Sfintei Liturghii, precum și al serviciilor premergătoare.

Opera teologului român este deosebit de valoroasă prin extensiunea și profunzimea ei, prin diversitatea tematică, dar și prin elementul de actualitate pe care îl relevă. Scrierile sale nu pot rămâne închise în tomuri de cărți prăfuite și uitate în biblioteci, deoarece ele răspund și astăzi cerințelor de ordin

---

² Paul L. GAVRILYUC, *Cateheză și catehumenat în primele veacuri ale bisericii*, Traducere din limba franceză Paula ILAȘ și Daniela BAHRIM, Editura Doxologia, Iași, 2018, p. 85.

liturgic sau pastoral, oferind precizări și îndrumări concrete pentru viața și misiunea Bisericii.

Prin această lucrare ne propunem să evidențiem slujirea plină de dăruire și competență a părintelui Petre Vintilescu, la altarul bisericii și la catedră, dar și rodnicia sa activitate de cercetare în domeniul Teologiei Liturgice și Pastorale. Contribuțiile părintelui profesor la dezvoltarea disciplinelor Teologiei Practice sunt de o valoare incontestabilă, clasându-se astfel printre ctitorii acestor discipline.

În aceeași măsură, tema dorește să aducă mai aproape chipul plin de lumină al unei personalități marcante a Teologiei Liturgice românești, care a luminat cu multă generozitate și continuă să lumineze și să inspire și astăzi ca un far călăuzitor lucrarea Bisericii.

Această teză reprezintă un smerit omagiu de recunoștință adus părintelui Petre Vintilescu pentru activitatea sa liturgică, academică și de cercetare, deosebit de valoroasă pentru propășirea teologiei, culturii și spiritualității românești, întrucât „un profesor de teologie nu este omagiat numai în cadrul evenimentelor special organizate în acest scop, ci ori de câte ori se face referire la cursul lui, la ținuta lui academică, la acuratețea lui științifică sau ori de câte ori îi este citită și recită o pagină pe care a scris-o sau când se face referire la o operă care îi aparține”³.

---

³ Pr. Viorel SAVA, *Ostenitori și rodiri în ogorul Teologiei Practice* (ghid bibliografic), Editura Erola, Iași, 2003, p. III.

Capitolul I

A scrie sau a vorbi despre viața și activitatea unui om de talia părintelui profesor Petre Vintilescu constituie o temă de mare complexitate și totodată o adevărată provocare. Chiar dacă pare un demers anevoios, totuși, animat de admirația și respectul față de slujitorul, profesorul și teologul Petre Vintilescu, am urmărit promovarea unui model demn de urmat, atât de necesar lumii contemporane, care tinde să-și piardă reperele creștine autentice.

În primul capitol, intitulat **Părintele profesor Petre Vintilescu, repere biografice**, am prezentat date despre viața, studiile, activitatea și funcțiile deținute în anumite momente de către acesta, pentru a reuși să înțelegem complexitatea personalității sale, să apreciem efortul depus de autor pentru întocmirea studiilor la adevărata lor valoare, dar și pentru a cunoaște resursele motivaționale, resorturile sufletești care au stat la baza capacității lui de a se dedica, cu toate puterile, catedrei și activității de cercetare.

Urmărind evoluția urmașilor familiei părintelui Marin și Gherghina-Leanca Vintilescu, observăm, pe de o parte, strădania acestor părinți de a oferi copiilor o educație aleasă, iar pe de altă parte, ne impresionează râvna și seriozitatea tinerilor Vintilești, care s-au afirmat atât prin activitatea liturgică și pastorală desfășurată în bisericile bucureștene, cât și prin cariera didactică sau administrativă, desfășurată în cele mai înalte instituții ale Bisericii Ortodoxe Române.

Tânărul sacerdot Petre Vintilescu și-a început activitatea pastorală într-o modestă parohie de țară și a urcat treaptă cu treaptă, până la cele mai înalte împliniri ale vredniciilor preoțești

și ale învățământului teologic. Datorită competenței, muncii stăruitoare și seriozității de care a dat dovadă, a coordonat diverse activități, mai întâi în cadrul Episcopiei Argeșului, și apoi în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În cariera universitară, a dovedit o bună pregătire științifică de specialitate, remarcându-se prin modul meticulos de a preda, prin strictețea cu care cerea studenților să îndeplinească temeinic și științific sarcinile și prin dăruirea cu care îi sprijinea pe toți. Astfel, putem afirma că îmbina armonios strictețea academică, cu blândețea unui bun păstor, el însuși fiind un exemplu demn de urmat pentru ceilalți. A stârnit admirația celor din jur prin bogăția cunoștințelor, prin acrvia cu care cerceta izvoarele, dar și prin stilul elevat de exprimare pe care și-l însușise. Atuul său cel mai mare era acela că mânuia cu ușurință limbile clasice și câteva limbi moderne, printre care franceza și germana, făcând ca lucrările sale științifice să fie neîntrecute.

Ca decan al facultății bucureștene a fost permanent frământat de visul unei dezvoltări și perfecționări a învățământului teologic românesc și al recrutării unui corp profesoral de excepție. În ambele mandate s-a remarcat prin bună chivernisire, viziune, colegialitate și echilibru, ceea ce a influențat favorabil relațiile și climatul din instituția condusă de el.

Ultima perioadă a vieții marelui liturgist a fost marcată de suferința pierderii fiului său, Petrișor, și apoi de îmbolnăvirea și decesul distinsei sale soții, preoteasa Stana-Elena, de care era foarte atașat și pe care, timp de doi ani, a îngrijit-o cu devotament și abnegație, ziua și noaptea. Îndeosebi această grea pierdere l-a afectat cumplit, grăbindu-i sfârșitul.

Într-una din *Însemnările* sale memorialistice, părintele Petre Vintilescu descrie un vis din noaptea de 26 spre 27 octombrie, vineri spre sâmbătă, din anul 1973, în care fostul său coleg, profesorul Vasile Gh. Ispir (1886-1947), i-a adresat un mesaj cu caracter profetic: „De Sânt-Petru vei veni la mine”, adăugând apoi, ca o subliniere: „ai să fii!”⁴. Perspectiva că urmașii părintelui vor avea posibilitatea să constate veridicitatea acestui vis, încheie expunerea. Interesant este faptul că sfârșitul părintelui s-a petrecut în anul următor, la o zi de la începutul Postului Sfinților Apostoli Petru și Pavel, care, în anul 1974, a început în data de 10 iunie⁵, încât îndrăznim să credem că, pentru bunătatea și curăția sufletului, dar mai ales pentru râvna de a învăța și a scrie despre cele sfinte, Dumnezeu i-a descoperit ceasul sfârșitului său.

Cadru universitar de o adâncă erudiție, cu o înaltă ținută academică, conștiincios și corect, profesorul Vintilescu a ilustrat cu multă competență catedra de Liturgică și Pastorală, contribuind consistent la sporirea prestigiului ei. Pentru dăruirea cu care s-a dedicat muncii de cercetare, pentru atașamentul față de specialitatea sa, acest dascăl de teologie rămâne cunoscut drept „unul dintre cei mai renumiți liturgiști ortodocși”⁶.

---

⁴ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Însemnări - Pentru cine vrea să creadă și poate să înțeleagă*, (ms. dactilo.), Biblioteca Facultății de Teologie din București, inv. 19657, p. 21.

⁵ www.noutati-ortodoxe.ro/calendar-ortodox/?year=1974, la data de 9 martie 2018.

⁶ Pr. Lector Dr. Nicolae NECULA, „Catedra de Liturgică, Pastorală și Artă creștină”, în *Studii Teologice*, XXXIII (1981), nr. 7-10, p. 586.

Capitolul II

Contribuția părintelui profesor Petre Vintilescu în ogorul cercetării teologice românești se reflectă cu prisosință în numărul impresionant al lucrărilor tipărite, fiind „unul dintre vechii profesori ai Facultății de Teologie care au publicat cele mai multe studii de specialitate”⁷. De altfel, eruditul liturgist s-a remarcat prin faptul că și-a împlinit în chip armonios activitatea de la catedră cu o foarte bogată activitate publicistică.

Opera sa, de la primele rânduri, apărute în aprilie 1911, și până la studiile publicate spre sfârșitul vieții, însumează mii de pagini. Dinamismul și coerența caracterizează cel mai bine activitatea publicistică a teologului liturgist, care a fost întreruptă doar în anii în care editurile de la Pitești și-au sistat activitatea din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, dar și în perioada în care a îndeplinit funcția de superior al Capelei române din Paris.

Enumerarea titlurilor lucrărilor sale, în capitolul al II-lea, intitulat **Opera părintelui profesor Petre Vintilescu**, ni-l descoperă ca fiind un teolog complet, acoperind aproape toate domeniile de investigație ale disciplinei liturgice: bibliografia și izvoarele ei, rânduiala serviciilor divine, istoria și explicarea cultului creștin-ortodox, filologie liturgică, arta bisericească în serviciul cultului, cultul și diferitele aspecte ale vieții religioase și sociale etc.⁸. De un real folos, deosebit de valoroase și

---

⁷ *Ibidem.*

⁸ Pr. Prof. Ene BRANIȘTE, „Literatura liturgică în Teologia românească”, în *Liturgia – sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune: studii de teologie liturgică*, vol. I, Editura Andreiana, Sibiu, 2013, p. 82.

neîntrecute în teologia românească au rămas și multe din scrierile pastorale ale acestui dascăl erudit.

Opera scrisă a marelui liturgist, alcătuită din cărți, studii, articole, recenzii, note bibliografice și însemnări, cu conținut liturgic, pastoral, omiletic, canonic și de artă bisericească, este apreciată ca fiind „bogată, variată științific, elaborată și mereu actuală, fiindcă tratează probleme capitale ale disciplinelor de care s-a ocupat”⁹.

Valoarea de excepție și ineditul operei părintelui profesor Petre Vintilescu sunt confirmate de reeditarea unui număr însemnat de lucrări, de faptul că multe din studiile cu privire la teologia liturgică și pastorală ocupă și astăzi un loc de frunte în notele bibliografice ale specialiștilor, cât și de recenziile deosebit de apreciative de care a avut parte.

---

⁹ Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, „Părintele profesor Petre Vintilescu (1887-†1974)”, în *Chipuri de lumină 2, Renumiți preoți de mir din trecutul Arhiepiscopiei Bucureștilor*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2015, pp. 56-57.

Capitolul III

Capitolul al III-lea, intitulat **Directii și teme de cercetare reflectate în studiile de liturgică ale părintelui profesor Petre Vintilescu**, reprezintă o evaluare analitică și critică a lucrărilor sale de căpătâi, evidențiind temele liturgice care izvodesc din ele. Scopul lucrării de față este și acela de a evidenția cele mai importante direcții de cercetare științifică și de a analiza marile teme abordate de părintele Petre Vintilescu, între care locul central îl ocupă Sfânta Liturghie.

Prin venirea sa la catedra de Liturgică și Pastorală a Facultății de Teologie din București, în anul 1928, s-a inaugurat o nouă etapă în evoluția literaturii liturgice academice. Printr-o susținută activitate de cercetare, eruditul liturgist devine un deschizător de drumuri în investigarea istorico-liturgică, domeniu puțin explorat până atunci. De aceea, se poate afirma cu multă îndreptățire că „el este cel care pune bazele științifice ale disciplinei Liturgicii prin inițierea studiului istoric al cultului creștin”¹⁰, devenind prin aceasta unul dintre ctitorii acestei științe în spațiul teologic românesc.

Cu mult profesionalism, teologul liturgist a studiat cultul divin, atât sub aspectul său subiectiv, analizând totalitatea formelor prin care creștinul își exprimă, în exterior, credința și sentimentele sale față de Dumnezeu, cât și sub aspectul său obiectiv, ce constă în actualizarea jertfei Mântuitorului de pe Golgota pe altarele sfintelor biserici, în cadrul Sfintei Liturghii.

Pentru a demonstra identitatea și continuitatea Liturghiei actuale cu Liturghia din epoca apostolică, părintele profesor

---

¹⁰ IDEM, „Catedra...”, p. 585.

cercetează istoria rânduiei și textului Liturghiilor bizantine, subliniind că dezvoltarea sau sistematizarea lor privește părțile secundare sau mobile, rămânând neatinsă esența acestora.

Cu râvnă de apostol, părintele Petre Vintilescu întreprinde o adevărată arheologie liturgică a Sfintei Liturghii, pentru a pune în lumină sensul original al diferitelor acte liturgice, dar și semnificațiile mistice sau simbolice ale acestora. El este pe deplin convins că fără o explicare a dezvoltării istorice a cultului, nu se poate ajunge la o înțelegere și la o interpretare corectă a acestuia, întrucât rezultatele cercetării istorice a cultului influențează exegeza liturgică: „O istorie a variațiilor de text și a dezvoltării diferitelor acțiuni poate ajuta deci implicit la înlăturarea obscurităților, la netezirea drumului către înțelegerea sensului just dintr-un moment liturgic sau altul”¹¹.

În studiile consacrate revizuirii *Liturghierului* sau anumitor expresii liturgice, sesizăm vehemența cu care liturgistul combate traducerea greșită. Consideră că nu trebuie trecută cu vederea deficiența traducerilor *Liturghierului*, corectura fiind imperios necesară pe baza manuscriselor bune, în concordanță cu istoria vieții bisericești și cu logica elementară. Corectura trebuie să intervină sub raportul exactității și al limpezimii, pentru a se evita expresiile confuze ori inexacte în raport cu termenii din original și asupra edițiilor din uzul curent unde se găsesc divergențe.

Cu aceeași pasiune, cercetează istoria imnografiei bizantine din a doua jumătate a veacului al IV-lea și până spre sfârșitul veacului al XV-lea, identificând marile centre de

---

¹¹ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943, p. 4.

spiritualitate și poezii bizantini reprezentativi. Prezentarea sa adoptă o manieră diferită de analiză a imnului creștin, întrucât urmărește sistematic dezvoltarea și diversificarea genurilor imnului bisericesc etapă cu etapă, de la forma cea mai simplă și mai veche a acestuia, ilustrată de strofa izolată sau *tropar*, până la forma complexă a *canonului poetic*.

De o atenție deosebită se bucură inelele din alcătuirea Sfintei Liturghii, răspunzând astfel unor norme exegetice, potrivit cărora, teologia Liturghiei ortodoxe, pentru a dobândi noi perspective de înțelegere, „trebuie pusă obligatoriu în ecuație cu evoluția formelor innografice și muzicale, în matricile cărora s-a cristalizat și definitivat”¹².

În domeniul cântării bisericești, teologul liturgist s-a afirmat ca un fervent susținător al participării poporului la cântarea sfântă, înțeleasă ca una dintre principalele performanțe ale activității pastorale.

Așadar, opera liturgică a părintelui Petre Vintilescu, caracterizată prin originalitate și valoare teologică, reprezintă o importantă contribuție pentru o bună cunoaștere a istoriei și semnificației cultului divin în general și a Sfintei Liturghii în special, răspunzând totodată necesităților pastorale contemporane.

---

¹² Pr. Prof. Vasile STANCIU, „Teologie și innografie în Liturghiile bizantine (I) - Schiță bibliografică”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, L (2005), nr. 2, p. 40.

Capitolul IV

Asemenea predecesorului său, profesorul cernăuțean Vasile Mitrofanovici, cunoscut în special ca liturgist, dar care a slujit și celelalte discipline din sfera Teologiei Practice, profesorul Petre Vintilescu a desfășurat o intensă activitate didactico-științifică și publicistică în domeniul Teologiei Liturgice și, în egală măsură, am putea spune, în cel al Teologiei Pastorale. Astfel, între autorii din spațiul teologic autohton, care au încercat o abordare sistematică a temelor pastorale la nivel universitar, Petre Vintilescu este considerat „primul pastoralist român în adevăratul sens al cuvântului”¹³.

În centrul preocupărilor sale pastorale se află preotul, cel care deține rolul principal în viața parohiei, în care se realizează legătura și unirea omului cu Dumnezeu. Chemarea de păstor al sufletelor îl pune pe preot în postura de a interveni frecvent în viața credincioșilor, devenind un resort principal în orientarea și în acțiunile lor, un punct cardinal al vieții lor morale în parohie¹⁴. Astfel, înrâurirea lui duhovnicească se prelungește dincolo de zidurile sfântului locaș, în spectrul larg al vieții sociale.

Conform părintelui profesor, tema de actualitate a Pastoralei creștine o reprezintă conștientizarea responsabilității pe care o are preotul de a chema și a readuce oamenii la Hristos, de a crea premisele participării credincioșilor la viața parohiei,

---

¹³ Pr. prof. dr. Vasile GORDON, Pr. asist. drd. Silviu TUDOSE, „Dezvoltarea studiilor pastorale: Omiletica, Catehetica și Pastorală”, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, coordonator Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, Editura Basilica, București, 2011, p. 746.

¹⁴ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, ²2007, p. 48.

„într-un cuvânt, salvarea sufletului, ca problemă atât a religiei, cât și a culturii umane”¹⁵.

După cum am putut constata, pe lângă un număr însemnat de studii și articole în care tratează o serie de probleme de practică pastorală, părintele Vintilescu a scris două lucrări de referință, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor și Spovedania și Duhovnicia*, care sunt adevărate tratate de pedagogie pastorală. În lucrarea de excepție dedicată celui aflat în *fața chemării de păstor al sufletelor*, sunt descrise diferitele obligații, calități ale noului chemat la slujirea preotească, dar și mijloacele și metodele necesare îndeplinirii acestor datorii, pastorala devenind o adevărată artă de a conduce sufletele spre mântuire, prin adaptarea la circumstanțele și cazurile particulare întâlnite. În cea mai valoroasă dintre lucrările de specialitate publicate, *Spovedania și Duhovnicia*, autorul evidențiază atât rolul părintelui duhovnic, cât și mijloacele și metodele pastorale pe care acesta trebuie să le utilizeze în Taina Spovedaniei, considerată ca fiind cel mai eficient mijloc de îndrumare individuală a credincioșilor.

Prin elaborarea acestor materiale didactice de nivel academic, părintele Petre Vintilescu, care, „a reușit să scoată din muzezeală Liturgica, prin lucrările publicate, face un început foarte fericit și promițător și cu privire la Pastorală”¹⁶.

De asemenea, aprofundarea sensurilor adânci ale Sfintei Liturghii a condus pe cercetător la înțelegerea funcțiilor sau a valențelor acesteia, care au constituit tot atâtea direcții de

---

¹⁵ IDEM, „Sinteza problemelor pastorale ale ceasului de față”, în *Păstorul ortodox*, XXVI (1946), nr. 1-3, p. 6.

¹⁶ Pr. Gh. I. GHIA, (recenzie) Pr. Petre VINTILESCU, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, în *Renașterea*, XIII (1934), nr. 11, pp. 411-412.

cercetare neinvestigate sau puțin investigate de către predecesorii săi.

Petre Vintilescu a analizat cu mult entuziasm și modul în care Sfânta Liturghie inspiră de veacuri spiritul și viața românilor, contribuind împreună cu Sfânta Scriptură la răspândirea credinței creștine și la înviorarea vieții religios-morale. Potrivit sfinției sale, spiritualitatea românilor este marcată de „ecourile unei vieți frământate în duhul slujbelor liturgice”¹⁷, iar urmele înrâuririi Sfintei Liturghii se regăsesc în cultură, limbaj și mai ales în folclor, în care, spune autorul, „s-a revărsat spiritualitatea noastră cea mai autentică”¹⁸. Acest fapt l-a determinat pe eruditul liturgist să evidențieze pe lângă funcția eclesiologică, didactică sau socială a Sfintei Liturghii și dimensiunea ei culturală.

Așadar, prin trăirea slujitorului care și-a înțeles chemarea, prin cunoștințele liturgice pe care le-a împărtășit cu pasiune și competență studenților săi, cât mai ales prin scrierile pe care i le-a consacrat, distinsul teolog a elogiat Sfânta Liturghie ca izvor de sfințenie, de comuniune și unitate, de învățătură și cultură.

---

¹⁷ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Liturghia în viața românească*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943, p. 16.

¹⁸ *Ibidem*, p. 7.

Capitolul V

În capitolul intitulat **Activitatea de cercetare teologicoliturghică a părintelui Petre Vintilescu, în context ecumenic** am adus în atenție lucrarea teologică și misionară a acestuia, care se reflectă atât în studiile pe care le-a conceput, cât și în pregătirea referatelor și participarea sa la diverse congrese de teologie, conferințe, simpozioane, interne și internaționale, din prima jumătate a veacului al XX-lea, unde și-a adus obolul său la aprofundarea dialogului interortodox și interconfesional și la promovarea valorilor Ortodoxiei. Eruditul liturgist a avut un rol important în formularea hotărârii Consfătuirii de la Moscova, din iulie 1948, cu privire la problema calendarului și a datei sărbătoririi Paștilor în Ortodoxie, contribuind semnificativ la aprofundarea acestor aspecte și la sporirea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române.

Nu putem trece cu vederea nici contactele pe care teologul român le-a avut cu unele confesiuni în perioada în care a ocupat postul de Superior al Capelei Ortodoxe Române din Paris, între 1 ianuarie 1932 și 1 august 1933. O constantă a activității părintelui Vintilescu la Paris a fost și întreținerea bunelor relații cu celelalte confesiuni, prin participarea sa la diferite conferințe și colocvii teologice, a căror inițiativă aparținea cel mai frecvent protestanților.

Din memoriul activității desfășurate la Paris, aflăm că distinsul liturgist, prin talentul său de slujitor, prin abilitățile sale intelectuale și prin vastele cunoștințe, a atras admirația nu numai

a ortodocșilor de alte naționalități, ci și a eterodocșilor, îndeosebi a celor romano-catolici¹⁹.

Nu considerăm lipsită de importanță nici mențiunea că, în aceeași perioadă, intenționa să boteze un student hindus din Calcuta, pe care îl catehizase, ceea ce denotă pe de o parte deschiderea teologului român față de cei de alte religii, iar pe de altă parte o bună cunoaștere din partea acestuia atât a temeiurilor propriei credințe, cât și a credinței partenerului de dialog, fiind prin aceasta un exemplu de bun misionar creștin.

---

¹⁹ IDEM, „Referat asupra activității Preotului profesor P. Vintilescu la Capela română din Paris, anexat la raportul nr. 1 din 1 iunie 1933”, în *Miscellanea IV*, Biblioteca Facultății de Teologie din București, inv. 19647, pp. 63-65.

Concluzii finale

Personalitate marcantă a învățământului teologic românesc, ce face parte din galeria marilor profesori de teologie pe care Biserica Ortodoxă Română i-a avut în secolul al XX-lea, părintele Petre Vintilescu a investigat cu multă competență și rigoare științifică de excepție întregul câmp al Teologiei Practice, în anumite aspecte ale activității sale deschizând noi direcții de cercetare.

Munca de cercetare a eruditului teolog se oglindește în numărul impresionant de lucrări, însemnând 21 de cărți și extrase, peste 80 de studii liturgice și pastorale, 7 studii de arhitectură bisericească, 2 studii omiletice, la care se adaugă un număr mare de articole de revistă, cronici, note bibliografice, reportaje, traduceri, recenzii, predici și cuvântări la diverse ocazii. Valoarea științifică a studiilor părintelui profesor este confirmată de mulțimea referințelor pe care le întâlnim în studiile de specialitate, unele dintre acestea procurându-și bibliografia aproape exclusiv din lucrările sale. Opera părintelui Vintilescu este edificatoare și explicativă, și, pe lângă valoarea științifică, oferă soluții, propuneri și sugestii pentru îndrumarea activității liturgice și pastorale a preoților din parohii.

Caracteristica dominantă a studiilor sale o constituie pasiunea pentru investigarea dimensiunii istorice a dezvoltării cultului, părintele profesor fiind cel care a pus bazele cercetării istorico-liturgice, întrucât, spune el, fără o cunoaștere a istoriei cultului nu se poate ajunge la o înțelegere și la o interpretare corectă a acestuia. Prezentarea cronologică a istoriei cultului creștin furnizează și informații cu privire la nivelul de spiritualitate al primei comunități creștine, confirmă

continuitatea vieții spirituale și totodată indică momentul în care cultul atinge deplina dezvoltare externă.

Cum era și firesc, liturgistul român se concentrează în mod deosebit asupra studiului istoriei Sfintei Liturghii, care străbăte ca un fir roșu întreaga sa activitate. Pe baza puținelor mărturii existente, uneori, în lipsa argumentelor textuale, contribuind cu ipoteze personale, cercetătorul reconstituie diagrama Sfintei Liturghii din perioada primară. În acest sens, el analizează și compară izvoarele, creează anumite conexiuni, apoi emite ipoteze pentru a soluționa problemele istoriei liturgice.

Între temele care au făcut obiectul cercetării părintelui Petre Vintilescu, Sfânta Liturghie a constituit un subiect de predilecție. Gândirea sa teologică a fost plămădită în duhul Sfintei Liturghii, așa încât această sfântă slujbă a devenit „pâinea cea de toate zilele”, hrană căreia ilustrul liturgist și pastoralist i-a dedicat foarte multe din studiile sale de specialitate. Istoria Sfintei Liturghii, dar și interpretarea ei literală și dogmatică, constituie culmea activității liturgice a distinsului profesor. *Liturghierul explicat* este cel mai amplu și mai complet comentariu istoric, liturgic și simbolic al Sfintei Liturghii, rămas nedepășit în spațiul teologic românesc.

Din punctul de vedere al acriviei științifice, studiile eruditului dascăl de Teologie Liturgică se remarcă atât prin temeinicia și seriozitatea documentării, cât și printr-o analiză minuțioasă a detaliului, rar întâlnită. Astfel, prin scrisul său, apreciat ca fiind „neobișnuit de stilizat și temeinicit pe vaste lecturi de specialitate și texte originale”, părintele Vintilescu a abordat și „a rezolvat ortodox cele mai delicate probleme

liturgice și pastorale, dar îngăduindu-și adesea și largi sinteze din aceste două discipline”²⁰.

Petre Vintilescu întreprinde o muncă de sisif, manifestând o atenție sporită pentru fiecare termen pe care îl utilizează, pătrunde în miezul problemei, fiind interesat de însăși etimologia cuvintelor, care poate oferi informații prețioase, conturând o imagine mai clară asupra obiectului.

În *Liturghierul explicat*, opera sa de căpătâi care a încununat toată munca de câteva decenii bune, notele de subsol sunt ample, putând constitui ele însele o carte distinctă, unde explicațiile adiacente fac din aceasta o lucrare exhaustivă, ea însumând nu mai puțin de 1210 note de subsol. Nu doar că indică numele și datarea izvoarelor, în text sau în note, dar menționează și localizarea colecțiilor unde se păstrează. Cunoscător emerit al limbilor clasice, profesorul Vintilescu recurge la izvoarele patristice și la textele originale, citând din J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, din manuscrise, din marile colecții de texte și din exegezele interpreților bizantini, folosind în puține situații traduceri românești sau franceze.

Ca tehnică a persuasiunii, autorul apelează la o multitudine de argumente scripturistice și patristice, care întăresc afirmația de la care a plecat, aspect ce a făcut ca studiile sale să reprezinte o piatră de temelie pentru lucrările teologice ulterioare. Ca și predecesorul său, profesorul Badea Cireșeanu, părintele Vintilescu manifestă aceeași predilecție pentru scrierile

---

²⁰ Diacon Dr. Emilian VASILESCU, (recenzie) Pr. Petre VINTILESCU, *Funcțiunea ecleziologică sau comunitară a Liturghiei*, în *Revista Teologică*, XXXVI (1946), nr. 11-12, p. 493.

Vechiului Testament, despre care spune că „a însemnat aurora în istoria mântuirii”²¹.

Prin publicarea rezultatelor cercetării sale, realizată mai întâi pentru necesitățile catedrei, părintele profesor și-a adus „contribuțiile” și la opera de revizuire a *Liturghierului*, ceea ce constituie o importantă lucrare misionară în viața Bisericii Ortodoxe Române. Cele treisprezece pagini dedicate analizei unui singur termen, anume *ostenitorii*, denotă vocația de cercetător profund a părintelui Vintilescu, competența sa în materie de Teologie liturgică și rânduială tipiconală, dar și înclinația spre filologie. Chiar sfinția sa afirmă că „serviciile și dexteritatea filologului nu se pot valorifica decât conjugate fericit cu competența specialistului liturgist”²², iar singura cunoaștere a limbii originalului nu este suficientă pentru a obține o bună ediție a *Liturghierului*. Roadele acestei cercetări au folosit într-o largă măsură la realizarea edițiilor ulterioare ale *Liturghierului*.

De asemenea, laborioasa lucrare de analiză a imnografiei creștine întreprinsă de către părintele Vintilescu, prin care oferă o înțelegere mai deplină a imnelor bisericești, cât și referințe istorice, tehnice și reguli prozodice ale acestora, explicitări exhaustive ale sensurilor terminologiei sau importante detalii despre manuscrise, ediții și cataloage ale imnografiilor și a creațiilor lor, înseamnă un bogat izvor de informație pentru cercetarea liturgică ulterioară.

---

²¹ Pr. Prof. Petre VINTILESCU, *Misterul liturgic*, Tipografia „Curierul judiciar”, București, 1929, p. 13.

²² IDEM, *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1947, p. 54.

În ceea ce privește limbajul scrierilor părintelui Vintilescu, am putea clasifica cărțile sale în două mari grupe, și anume, în prima grupă cele apărute în primele decade ale secolului al XX-lea, unde tehnicile de scriere specifice limbii române vechi sunt evidente, iar în a doua grupă cele apărute începând cu a doua jumătate a veacului, când adoptă neologismele, în detrimentul arhaismelor și a fonetismelor regionale.

Activitatea liturgică, academică și de cercetare desfășurată de părintele profesor Petre Vintilescu a atras admirația urmașilor săi care l-au considerat un profesor devotat, cu vocație, punând pasiune și seriozitate în fiecare demers pe care l-a întreprins, ridicând Teologia Liturgică la loc de cinste între celelalte discipline teologice. De aceea, pe drept cuvânt, a fost socotit cel mai mare liturgist ortodox, iar lucrările sale științifice sunt încă de neegalat. Din orice unghi l-am privi, părintele Petre Vintilescu rămâne „o pildă de urmat pentru cei ce-și iubesc Biserica, țara și poporul dreptcredincios”²³.

Acum, profesorul de Liturgică „a coborât de la catedră și rămâne între învățăceii săi, mulți și interesați, atenți și însetați de cunoaștere, așezându-ne pe toți în *fața chemării noastre de păstori ai sufletelor românești*”²⁴.

---

²³ Pr. prof. dr. Nicolae D. NECULA, „Părintele...”, p. 57.

²⁴ Pr. Mihai IOSU, „Pr. Prof. Petre Vintilescu și vocația noastră de păstori”, în *Îndrumător bisericesc pe anul de la Hristos 2017*, Editura Andreiana, Sibiu, 2017, p. 336.

Bibliografie selectivă

A. Izvoare

A. 1. Scripturistice

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, EIBMO, București, 2015.
- *Noul Testament cu Psalmii*, EIBMBOR, București, 2008.

A. 2. Patristice

- CABASIȚA, Nicolae, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, traducere din limba greacă de Pr. Prof. Dr. Ene BRANIȘTE, EIBMBOR, București, ²1997.
- CHIRIL AL IERUSALIMULUI, SF., *Cateheze*, traducere din limba greacă și note de Pr. Prof. Dumitru FECIORU, EIBMBOR, București, ²2003.
- „Constituțiile Sfinților Apostoli prin Clement”, în diac. Ioan I. ICĂ jr, *Canonul Ortodoxiei*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 2008.
- DAMASCHINUL, IOAN, SF., *Cuvânt despre dreapta credință: despre Sfânta Treime, despre cântarea Trisaghionului*, traducere, studiu introductiv și note Laura ENACHE, Editura Doxologia, Iași, 2015.
- IDEM, *Dogmatica*, traducere din limba greacă, introducere și note de Pr. prof. Dumitru FECIORU, EIBMBOR, București, ²2001.
- DIONISIE, AREOPAGITUL, SFÂNTUL, „Despre riturile celebrate în sfânta Sinaxă – mister și contemplare”, în diac. Ioan I. ICĂ jr, *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine*, Editura Deisis, Sibiu 2011.

- GHERMAN AL CONSTANTINOPOLULUI, SFÂNTUL, „Relatare și viziune mistică despre biserică și Liturghie”, în diac. Ioan I. ICĂ jr, *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine*, Editura Deisis, Sibiu 2011.
- IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, SFÂNTUL, „Apologia întâi în favoarea creștinilor”, în *Apologeți de limbă greacă*, din colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. T. BODOGAE, Pr. Prof. Dr. Olimp CĂCIULĂ, Pr. Prof. Dr. Dumitru FECIORU, EIBMBOR, București, 1997.
- „Învățătură a celor doisprezece Apostoli”, în *Scrierile Părinților Apostolici*, din colecția „Părinți și Scriitori Bisericești”, vol. 1, traducere, note și indici de Preot dr. Dumitru FECIORU, EIBMBOR, București, ²1995.
- NICODIM AGHIORITUL, SFÂNTUL, *Carte foarte folositoare de suflet*, Studiu introductiv și note de Protosinghel Teodosie Paraschiv, Editura Fotini, Galați, ¹²2007.
- SERAPION DIN THMUIS, „Euchologion”, în diac. Ioan I. ICĂ jr., *Canonul Ortodoxiei*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 2008.
- SIMEON AL TESALONICULUI, SFÂNTUL, „Despre Sfânta Liturghie”, în diac. Ioan I. ICĂ jr, *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine*, Editura Deisis, Sibiu 2011.
- IDEM, „Tâlcuire privitoare la templul sfânt și mistagogia [Liturghia] dumnezeiască”, în diac. Ioan I. ICĂ jr, *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului – integrala comentariilor liturgice bizantine*, Editura Deisis, Sibiu 2011.

A. 3. Documente de arhivă

- Arhiva Facultății de Teologie din București, *Registrul lucrărilor și examenelor de doctorat*.
- Arhiva Facultății de Teologie din București, *Registru-Matricul VIII, 1907-1908*.
- Arhiva Facultății de Teologie din București, *Registru pentru Procese verbale I general, 1909-1913*.
- Arhiva Facultății de Teologie din București, *Registru pentru Procese verbale II general, 1909-1913*.
- Arhiva Facultății de Teologie din București, *Registru Procese verbale 1943-1958*.
- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, *Colecția Documente Fotografice, F I/9247*.
- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, *Fond Ministerul Educației Naționale, Dosar nr. 869/1940*.
- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, *Fond Ministerul Educației Naționale, Dosar nr. 1031/1940*.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Colecția registrelor de stare civilă, Comuna Căteasca, Registru nr. 10/1887*.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Seminarul Teologic Curtea de Argeș, Dosar nr. 530/5, 1901*.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Seminarul Teologic Curtea de Argeș, Dosar nr. 534/9, 1901*.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară comuna Ciulnița, Dosar 13/1, 1895-1896*.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară comuna Ciulnița, Dosar 14/2, 1895-1896*.

- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară comuna Ciulnița*, Dosar nr. 18/1, 1898-1899.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară comuna Ciulnița*, Dosar nr. 19/2, 1898-1899.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară comuna Ciulnița*, Registru de certificate de absolvire nr. 199/2, 1897-1902.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Școala Primară comuna Ciulnița*, Registru matricol nr. 1/1898-1900.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Fond Școala Primară de băieți nr. 1 Pitești*, Registru matricol nr. 156/1897-1898.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Argeșului*, Dosar nr. 15/1911.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Argeșului*, Dosar nr. 39/1911.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Argeșului*, Dosar nr. 25/1913.
- Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, *Sfânta Episcopie a Eparhiei Argeșului*, Dosar nr. 25/1914.

B. Cărți de cult

- *Liturghier cuprinzând Dumnezeieștile Liturghii ale Sfinților noștri Părinți: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Liturghia celor mai înainte sfințite precum și Rânduiala Vecerniei, Utreniei și Dumnezeștii Proscomidii și altele de*

trebuință la sfânta slujbă în biserică, EIBMO, București, 1956.

- *Liturghier*, EIBMO, București, 2012.
- *Mineiul pe Septembrie*, EIBMO, București, 2015.
- *Mineiul pe Octombrie*, Tipografia Cărților Bisericești, București, ²1908.
- *Mineiul pe Iunie*, EIBMO, București, 2012.
- *Molitfelnic*, EIBMO, București, 2013.

C. Enciclopedii și Dicționare

- BRANIȘTE, Ene, Pr. Prof., BRANIȘTE, Ecaterina, Prof., *Dicționar de cunoștințe religioase*, Editura Andreiana, Sibiu, ²2010.
- CRISTOCEA I., Spiridon, *Argeș. Dicționar de istorici*, Editura Tiparg, Pitești, 2003.
- DUMAS, Felicia, *Dicționar bilingv de termeni religioși ortodocși: roman-francez*, Editura Doxologia, Iași, 2010.
- *Enciclopedia Ortodoxiei Românești*, EIBMBOR, București, 2010.
- MOLDOVEANU, Nicu, pr. prof. dr., NECULA, Nicolae, pr. prof. dr., STANCIU, Vasile, pr. prof. dr., BARBU-BUCUR, Sebastian, arhid. prof. dr., *Dicționar de muzică bisericească*, Editura Basilica, București, 2013.
- PĂCURARIU, Mircea, Pr. Prof. Dr., *Dicționarul teologilor români*, Editura Andreiana, Sibiu, ³2014.

D. Publicații

- † ANDREI, Arhiepiscopul Alba Iuliei, *Spovedanie și comuniune*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, ³2008.

- BALOYANNIS, Stavros I., *Psihologie pastorală*, Traducere din limba greacă de Emanuel Dumitru, Editura Doxologia, Iași, 2015.
- BARNEA, Alexăndrel, Pr., *Muzica bisericească în Moldova secolului al XIX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009.
- BELU, D. I., Prof. Dr., *Maica Domnului în lumina innelor liturgice*, Caransebeș, 1941.
- BOUVY, Edmond, *Poètes et mélodes – Étude sur les origines du rythme tonique dans l’hymnographie de l’Église grecque*, Thèse présentée a la Faculté des Lettres de Paris, Imprimerie Lafare Frères, Nimes, 1886.
- BRANIȘTE, Ene, Pr. Prof. Dr., *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, EIBMBOR, București, ²1997.
- IDEM, *Istoria arhitecturii bisericești la români*, Editura Andreiana, Sibiu, 2015.
- IDEM, *Liturgica generală*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, ³2002.
- IDEM, *Liturgica specială*, Ediție revizuită și completată de Pr. Prof. Dr. Nicolae D. NECULA și de Arhim. Asist. Dr. Chiril LOVIN, Editura Basilica, București, 2016.
- BUGA, Ion, Pr., *Pastorala, calea preotului*, Editura Sf. Gheorghe-Vechi, București, ²1999.
- CĂCIULĂ, Olimp N., *Euharistia ca jertfă*, traducere și prefață de pr. prof. Ioan ICĂ sr., Editura Deisis, Sibiu, 2016.
- CIREȘEANU, Badea, *Tezaurul liturgic al Sfintei Biserici Creștine Ortodoxe de Răsărit*, Tomul II, III, Tipografia „Gutenberg”, București, 1911-1912.
- DINU, Ion M., *Figuri de dascăli argeșeni*, vol. II, Editura Paralela 45, Pitești, 2001.

- ENACHE, George, PETCU, Adrian Nicolae, *Patriarhul Iustinian și Biserica Ortodoxă Română în anii 1948-1964*, Editura Partener, Galați, 2009.
- FARCAȘIU, Lucian, Pr. Dr., *Teologia inmografiei Praznicelor Împărătești ale Mântuitorului Iisus Hristos cu dată fixă – studiu liturgic-istoric*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2012.
- IDEM, *Teologia inmografiei Praznicelor Împărătești din ciclul pascal – studiu liturgic-istoric*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2010.
- FELMY, Karl Christian, *De la Cina de Taină la Dumnezeiasca Liturghie a Bisericii Ortodoxe: un comentariu istoric*, traducere de Pr. Prof. Ioan I. ICĂ, Editura Deisis, Sibiu, ²2008.
- FLOCA, Ioan N., Arhid. Prof. Dr., *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Sibiu, ³2005.
- GABOR, Adrian, Pr. prof. dr., et alii, *Istoricul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian” a Universității din București (1881-2013)*, Editura Basilica, București, 2013.
- GAVRILYUC, Paul L., *Cateheză și catehumenat în primele veacuri ale bisericii*, Traducere din limba franceză Paula ILAȘ și Daniela BAHIM, Editura Doxologia, Iași, 2018.
- GHIUȘ, Benedict, Arhimandritul, *Taina răscumpărării în inmografia ortodoxă*, EIBMBOR, București, 1998.
- GÎRBEA, Gheorghe, Pr. Dr., *Preot Profesor Dr. Petre Vintilescu, Preot Profesor Dr. Ene Braniște – viața și opera*, Editura Universității, Pitești, 2008.
- IACOB, Radu et alii, *Furduiești de Argeș. Pagini de monografie*, Editura Tiparg, 2009.

- ICĂ, Ioan I., jr., *Canonul Ortodoxiei*, vol. I, Editura Deisis, Sibiu, 2008.
- IONIȚĂ, Viorel, Pr. Prof. Dr., *Hotărârile întrunirilor panortodoxe din 1923 până în 2009 – spre Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*, Editura Basilica, București, 2013.
- LARCHET, Jean-Claude, *Viața liturgică*, traducere din limba franceză de Felicia DUMAS, Editura Doxologia, Iași, 2017.
- LOSSKY, Nicolas, *Teologia muzicii liturgice - o perspectivă ortodoxă*, prefață Pr. Prof. Dr. Vasile STANCIU, Traducere de Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
- MATEOS, Juan, *Celebrarea Cuvântului în Liturghia bizantină*, traducere și note de Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2007.
- IDEM, *Utrenia bizantină*, Traducere, prefață și note de Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
- MAVRODIN, Teodor, Prof., *Episcopia Argeșului 1793-1949*, Editura Europroduct, Pitești, 2005.
- MAVRODIN, Teodor, PĂDURARU, Marius, DUMITRESCU, Ion, *Comuna Căteasca, județul Argeș - File de istorie*, Editura Semne, București, 2016.
- *Memoriul Facultăților de Teologie cu privire la reorganizarea învățământului teologic universitar*, Editura Bucovina, București, 1939.
- METALLINOS, Gheorghios D., *Parohia, Hristos în mijlocul nostru*, Traducere pr. prof. Ioan I. ICĂ, Editura Deisis, Sibiu, 2004.
- MIRON, Vasile, Arhim. Lector Univ. Dr., *Manuale de Liturgică și Tipic apărute în literatura teologică*

românească – studiu analitic și comparativ, EIBMBOR, București, 2002.

- MITROFANOVICI, Vasile, Dr., *Prelegeri academice despre Liturgica Bisericii Ortodoxe Dreptcredincioase Răsăritene*, prelucrate și editate de Prof. Dr. T. TARNAVSCI, Cernăuți, 1909.
- MOLDOVEANU, Nicu, Pr. Prof. Dr., *Istoria muzicii bisericești la români*, Editura Basilica, București, 2010.
- MORARU, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000: Dialog teologic și ecumenic*, Vol. III, Tom. II, EIBMBOR, București, 2006.
- NIKOLAKOPOULOS, Konstantin, *Imnografia ortodoxă la început și astăzi – Dicționar de termeni liturgici și innologici*, traducere de Diac. Alexandru IONIȚĂ, Editura Basilica, București, 2015.
- PALADE, Sânică T., Pr. Dr., *Taina Sfintei Spovedanii, mijloc de pastorație individuală*, Editura Sf. Mina, Iași, 2002.
- † PAȘCANU, Sebastian, *Teologia Liturgică românească în secolul XX*, Ed Anco, 2008.
- PETROAIA, Lucian, Pr. Dr., *Liturghierul, tezaur de cultură și spiritualitate ortodoxă*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2014.
- † PLĂMĂDEALĂ, Antonie, Mitropolitul Ardealului, Dr., *Preotul în Biserică, în lume, acasă*, Sibiu, 1996.
- IDEM, *Tradiție și libertate în spiritualitatea ortodoxă*, Editura Sophia, București, 2010.
- † POCITAN, Veniamin, Ploeșteanu, Dr., *Biserica Ortodoxă Română din Paris - cu o introducere asupra relațiilor franco-române*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1940.

- POPESCU, Teodor M., *Îndrumări pentru preoți*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014.
- POPOVICI, Iustin, Ieromonah dr., *Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite în ritul liturgic bizantin – studiu istorico-liturgic*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2011.
- SAVA, Viorel, Pr. Prof. Dr., *Ostenitori și rodiri în ogrorul Teologiei Practice* (ghid bibliografic), Editura Erola, Iași, 2003.
- IDEM, *Sfintele Taine în tradiția liturgică romano-catolică – prezentare și evaluare din perspectivă ortodoxă*, Editura Performantica, Iași, 2007.
- IDEM, *Taina Mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Editura Trinitas, Iași, ²2004.
- SCHMEMANN, Alexander, *Euharistia, Taina Împărăției*, traducere din limba rusă de Pr. Boris RĂDULEANU, Editura Sofia, București, ²2012.
- IDEM, *Introducere în teologia liturgică*, traducere din limba engleză de ieromonah Vasile Bârzu, Editura Sofia, București, 2009.
- IDEM, *Liturghie și viață: desăvârșire creștină prin intermediul experienței liturgice*, traducere Pr. Viorel SAVA, Editura Basilica, București, 2014.
- SEMEN, Petre, Pr. Prof. Dr., *Arheologia biblică în actualitate*, Trinitas, Iași, 2008.
- IDEM, *Așteptând mântuirea*, Trinitas, Iași, 2000.
- SIMONOPETRITUL, Makarios, *Triodul explicat, Mistagogia timpului liturgic*, traducere de diac. Ioan I. ICĂ jr., Editura Deisis, Sibiu, 2000.

- STĂNILOAE, Dumitru, Pr. Prof., *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, EIBMBOR, București, ²2004.
- IDEM, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, EIBMBOR, București, ²1997.
- STREZA, Ciprian-Ioan, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare, istorie – text - analiză comparată - comentariu teologic*, Editura Andreiana, Sibiu, 2009.
- IDEM, *Părintele Profesor Ene Braniște – slujitorul, profesorul și teologul – prezentare bio-bibliografică a personalității sale*, Editura Andreiana, Sibiu, 2013.
- ȘTEFĂNESCU, Melchisedec, Arhimandrit, *Teologia Pastorală*, Ediție îngrijită de Preot Prof. Dr. Viorel SAVA și Diacon Drd. Cezar PELIN, Editura Doxologia, Iași, ²2011.
- TAFT, Robert F., *O istorie a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur: Transferul darurilor și celelalte rituri preanaforale*, vol. II, partea 2, „Apropierea de Jertfelnic”, traducere Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2013.
- IDEM, *O istorie a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur: Transferul darurilor și celelalte rituri preanaforale*, vol. II, partea 1, „Intrarea cea Mare”, traducere și prefață de Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, ²2014.
- IDEM, *O istorie a Liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur*, vol. IV, „Dipticele”, traducere Cezar LOGIN, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.
- IDEM, *Ritul bizantin – scurtă istorie*, traducere din limba engleză de Dumitru VANCA și Alin MEHES, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2008.
- TONIOLO, Ermanno M., *Acatistul Maicii Domnului explicat, Imnul și structurile lui mistagogice*, prezentare și traducere de diac. Ioan I. ICĂ jr., Editura Deisis, Sibiu, 2009.

- USPENSKY, Nikolai, *Slujba de seară în Biserica Ortodoxă*, traducere de Cezar LOGIN, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2008.
- VINTILESCU, Petre, Pr. Prof., *Cântarea poporului în Biserică în lumina Liturghierului*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1945.
- IDEM, *Câteva considerații liturgice pe marginea unei cărți de filologie – Sophie ANTONIADIS, Place de la liturgie dans la tradition des lettres grecque*, Leiden 1939, XVII + 367 pp., Tipografia Cărților Bisericești, București, 1941.
- IDEM, *Contribuții la revizuirea Liturghierului român – Proscomidia. Liturghia Sf. Ioan Gură-de-Aur – studiu și text*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1931.
- IDEM, *Culoarea vinului pentru Sfânta Euharistie*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1941.
- IDEM, *Cultul și ereziile*, Tipografia „Artistica” P. Mitu, Pitești, 1926.
- IDEM, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*, Editura Pace, București, 1937, Editura Partener, Galați, ²2006.
- IDEM, *Diptice sau Pomelnice*, Tip. „Artistica” P. Mitu, Pitești, 1926.
- IDEM, *Două imne îngerești în Liturghie: Imnul Hieruvimic și Imnul Serafimic*, Tipografia „Artistica” P. Mitu, Pitești, 1927.
- IDEM, *Expresiunea „Slujbă cuvântătoare” din Liturghierul român, «Bucovina»* I. E. Torouțiu, București, 1939.
- IDEM, *Facultatea de Teologie din București în ultimii zece ani (iunie, 1930 - iunie, 1940)*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1940.

- IDEM, *Funcțiunea ecleziologică sau comunitară a Liturghiei*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946.
- IDEM, *Istoria Liturghiei în primele trei veacuri*, Editura Nemira, București, ²2001.
- IDEM, *Încercări de istoria Liturghiei – Liturghia creștină în primele trei veacuri*, Tipografia «România Mare», București, 1930.
- IDEM, *În chestiunea bisericească – câteva observații*, Tipografia «Transilvania» J. J. Șreier, Pitești, 1912.
- IDEM, *În jurul unei formule liturgice de origine biblică*, Tipografia Sfintei Mitropolii a Olteniei, Craiova, 1943.
- IDEM, *Însemnări pentru o nouă ediție a Liturghierului*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1947.
- IDEM, *Liturghia în viața românească*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943.
- IDEM, *Liturghierul explicat*, EIBMBOR, București, ²1998.
- IDEM, *Liturghiile bizantine privite istoric în structura și rânduiala lor*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1943.
- IDEM, „*Mila păcii, jertfa laudei*” în *Liturghiile bizantine*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1940.
- IDEM, *Misterul liturgic*, Tipografia „Curierul judiciar”, București, 1929.
- IDEM, *Moralitatea în ridicarea stărei economice*, Tipografia Transilvania J. J. Șreier, Pitești, 1914.
- IDEM, *O propozițiune liturgică – «Cu înțelepciune, drepti!» ori «Cu înțelepciune dreaptă?»*, Tipografia „Artistica”, Pitești, 1926.

- IDEM, *Parohia ca teren de dezvoltare a spiritualității creștine*, Institutul de Arte Grafice «Bucovina», I. E. Torouțiu, București, 1937.
- IDEM, *Preotul în fața chemării sale de păstor al sufletelor*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, ²2007.
- IDEM, *Preotul în literatura noastră*, Tipografia «Transilvania» J. J. Șreier, Pitești, 1916.
- IDEM, *Preotul și politica*, Tipografia „Artistica”, Pitești, 1926.
- IDEM, *Sacerdoțiul creștin – Pregătirea și rolul său social*, Tipografia „Artistica”, Pitești, 1926.
- IDEM, *Sacrificiul religios ca principiu al Liturghiei – Studiu dogmatico-liturgic*, Institutul de Arte grafice România Nouă, București, 1927.
- IDEM, *Sensul cuvintelor ΔΙΑΤΑΞΙΣ și ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ în terminologia liturgică*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1946.
- IDEM, *Spovedania și Duhovnicia*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, ²1995.
- IDEM, *Troparul ceasului al treilea în rânduiala Epiclezei*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1937.
- IDEM, *Trupul și Sângele Domnului din Sfânta Împărtășire*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1938.
- IDEM, *Valoarea socială a Liturghiei*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1931.
- IDEM, *Verbul «a mântui» ca termen de invocare a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu în pietatea ortodoxă” – contribuție de filologie liturgică*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1941.

- VLAD, Nicolae, Prof., POPESCU, Tudor, Prof., FULGEANU, Constantin, Prof., *Monografia Liceului „Nicolae Bălcescu” din Pitești 1866-1966-1991*, Editura Tiparg, Pitești, 1992.
- † VLACHOS, Hierotheos, *Psihoterapia ortodoxă*, Traducere de Irina Luminița NICULESCU, Editura Învierea, Timișoara, 1998.
- VOINESCU, Silvestru D., *O viață printre cărți*, vol. II, Editura Paralela 45, Pitești, 2001.
- † WARE, Kallistos, *Împărăția lăuntrică*, Traducere din limba franceză de sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996.

E. Studii și articole

- † ANDREI, Episcopul Alba Iuliei, „Mărturisiiți-vă Domnului că este bun”, în Pr. Petre VINTILESCU, *Spovedania și duhovnicia*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, ²1995, pp. 3-24.
- † BARTOLOMEU, Mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, „Cântarea omofonă, un imperativ al Bisericii”, în *Volum omagial Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani*, Editura Bsilica, București, 2010, pp. 35-37.
- BRANIȘTE, Ene, Pr. Prof., „Literatura liturgică în Teologia românească”, în *Liturghia – sufletul etern al Ortodoxiei în rugăciune – studii de teologie liturgică*, vol. I, Editura Andreiana, Sibiu, 2013, pp. 69-90.
- IDEM, „Preotul Profesor Dr. Petre Vintilescu”, în „*Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...*”, *Studii de Teologie Pastorală, predici și cuvântări*, vol. IV, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 555-560.

- IDEM, „Preot Profesor Petre Vintilescu” (necrolog), în *„Preoții Tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate...”*, *Studii de Teologie Pastorală, predici și cuvântări*, vol. IV, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 544-554.
- BULAT, T. G., Prof. onorar, CIUREA, Al. I., Conf. univ., „Contribuții la istoricul Facultății de Teologie și Institutului Teologic Universitar din București”, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXXV (1957), nr. 11-12, pp. 1071-1251.
- † CIOBOTEA, Daniel, P.S. Dr., Episcop vicar, „Liturghia ortodoxă: viziune de viață atotcuprinzătoare”, în *Altarul Banatului*, I (1990), nr. 1-2, pp. 25-28.
- IDEM, „Liturghie euharistică și filantropie socială”, în *Sposedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine, II Sfânta Euharistie – arvuna vieții veșnice*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 9-17.
- COMAN, Ioan Gh., Pr. Prof., „Vocația și pregătirea pentru preoție”, în *Studii Teologice*, VI (1954), nr. 5-6, pp. 240-268.
- GORDON, Vasile, Pr. prof. dr., TUDOSE, Silviu, Pr. asist. drd., „Dezvoltarea studiilor pastorale: Omiletica, Catehetica și Pastorală”, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, coordonator Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, Editura Basilica, București, 2011, pp. 704-770.
- ICĂ, Ioan I., diac. jr., „Explicarea liturgică a unui umanist bizantin din veacul al XIV-lea – sens, destin, receptare, variante”, în Nicolae CABASILĂ, *Explicări la dumnezeiasca Liturghie – Scrieri II*, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. ICĂ jr, Editura Deisis, Sibiu 2014, pp. 5-195.
- IDEM, „Împărtășirea continuă pro și contra – o dispută perenă și lecțiile ei”, în ^{***}, *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine*,

dosarul unei controversă – mărturiile Tradiției, Studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. ICĂ jr, Editura Deisis, Sibiu, 2006, pp. 5-88.

- IOSU, Mihai, Pr., „Pr. Prof. Petre Vintilescu și vocația noastră de păstori”, în *Îndrumător bisericesc pe anul de la Hristos 2017*, Editura Andreiana, Sibiu, 2017, pp. 325-336.
- NECULA, Nicolae, Pr. Prof. Dr., „Catedra de Liturgică, Pastorală și Artă creștină”, în *Studii Teologice*, XXXIII (1981), nr. 7-10, pp. 582-587.
- IDEM, „Părintele profesor Petre Vintilescu (1887-†1974)”, în *Chipuri de lumină 2, Renumiți preoți de mir din trecutul Arhiepiscopiei Bucureștilor*, Editura Cuvântul Vieții, București, 2015, pp. 53-57.
- IDEM, „Teologia Liturgică”, în *Teologia Ortodoxă în secolul al XX-lea și la începutul secolului al XXI-lea*, Editura Basilica, coordonator Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniță, București, 2011, pp. 503-504.
- SAVA, Viorel, Pr. Prof. Dr., „Aspecte pastorale privind relația duhovnic-penitent înainte, în timpul și după oficierea Tainei Mărturisirii”, în *Spovedania și Euharistia – izvoare ale vieții creștine, I Sfânta Spovedanie – Taina Pocăinței și a iertării păcatelor*, Editura Basilica, București, 2014, pp. 297-314.
- IDEM, „Care este legătura dintre Taina Spovedaniei și Taina Împărtășaniei?” în *Sfânta Spovedanie și Sfânta Împărtășanie, întrebări și răspunsuri liturgice*, Editura Trinitas, București, 2014, pp. 15-21.
- IDEM, „Cântarea și arta bisericească în tradiția bizantină. Locul și semnificația lor în cadrul cultului divin”, în *Volum*

omagial Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani, Editura Basilica, București, 2010, pp. 179-196.

- IDEM, „Cultul divin ortodox, o Cincizecime perpetuă”, în: *„În Biserica slavei Tale” – Studii de teologie și spiritualitate liturgică*, vol. I, Editura Doxologia, Iași, ²2012, pp. 9-14.
- IDEM, „Evhologhionul lui Serapion de Thmuis – locul și importanța lui în istoria și evoluția Liturghiei și a Liturghierului”, în *Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Iași*, SN, Teologie Ortodoxă, tom. XIII (2008), pp. 59-80.
- IDEM, „Liturghierul de la Iași (1818) – prezentare și evaluare în lumina ultimei ediții a Liturghierului românesc”, în *Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie izvoare ale vieții veșnice*, Editura Trinitas, Iași, 2008, pp. 302-319.
- IDEM, „Parohia – factor și model de unitate într-o lume divizată”, în *Teologia academică și responsabilitatea ei în misiunea Bisericii*, Doxologia, Iași, 2016, pp. 269-284.
- IDEM, „Participation at the Divine Liturgy – personal necessity and ecclesial event – in the theological reflection of father professor Ene Braniște”, în *Studia Theologica Doctoralia*, vol. VI, Editura Masterprint, Iași, 2014, pp. 21-38.
- IDEM, „Relația dintre învățătura de credință și rugăciune reflectată în rânduiala Sfintelor Taine”, în *Autocefalia Bisericii și mărturisirea credinței*, Editura Doxologia, Iași, 2011, pp. 30-53.
- IDEM, „Sfânta Liturghie în interpretarea liturgică a lui Nicolae Cabasila”, în *Dialog Teologic*, III (2000), nr. 6, pp. 85-97.

- † SEBASTIAN, Episcopul Slatinei, „Câteva precizări cu privire la textul și săvârșirea Sfintei Liturghii”, în *Mitropolia Olteniei*, LX (2008), nr. 5-8, pp. 7-17.
- SEMEN, Petre, Pr. Prof. Dr., „Sacrificiul mielului – icoană a jertfei lui Hristos”, în *Studia Theologica Doctoralia*, vol. VI, Editura Masterprint, Iași, 2014, p. 48.
- STANCIU, Vasile, Pr. Prof., „Imnografia și muzica bisericească în preocupările de seamă ale Sfinților Trei Ierarhi”, în *Îndrumător bisericesc (Cluj)*, XII (1985), pp. 87-91.
- IDEM, „Teologie și imnografie în Liturghiile bizantine (I) - Schiță bibliografică”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, L (2005), nr. 2, pp. 39-46.
- STREZA, Ciprian-Ioan, Lect. Dr., „Când și cum a fost introdus Trisaghionul biblic în anafora euharistică?”, în *Revista Teologică*, XVII (2007), nr. 2, pp. 82-101.
- † STREZA, Laurențiu, I.P.S., Mitropolitul Ardealului, „Evoluția anaforalei euharistice în epoca apostolică și postapostolică. Stadiul actual al cercetărilor”, în *Plinitu-s-a, Hristoase, taina rânduiei Tale – Studii de teologie Liturgică*, Andreiana, Sibiu, 2012, pp. 179-198.
- TOFANĂ, Stelian, Pr. conf. dr., „Euharistia în arătarea lui Hristos la Emaus (Lc. 24, 13-35). Repere exegetice și teologice”, în *Ortodoxia*, LIII (2002), nr. 1-2, pp. 14-24.